

Верховний
Суд

Інститут представництва у нотаріальній діяльності: наука, судова і нотаріальна практика

Олена Кібенко,
суддя Великої Палати Верховного Суду

20 серпня 2020 року

Правочини, вчинені на підставі довіреності : окремі аспекти

Презумпція правомірності довіреності

Відповідно до статті 204 Цивільного кодексу України **правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним.**

За цих підстав, Верховний Суд вважає, що вчинення головою правління дій на уповноваження начальника відділення на укладення від імені банку договорів гарантій згідно з довіреністю, яка не була скасована та не була визнана недійсною в установленому порядку, не може свідчити про те, що начальник управління перевищив свої повноваження, уклавши оспорюваний договір банківської гарантії. У такому разі, як правильно зауважили суди попередніх інстанцій, начальник управління діяв відповідно до повноважень, наданих йому довіреністю

(постанова КГС ВС від 04 грудня 2019 року у справі № 916/318/19).

Презумпція правомірності довіреності

Онук оскаржує договір дарування квартири дідом своїй новій дружині, довіреність на укладення договору була підписана іншою особою, а видана на двох осіб, одна із яких стала обдарованою. Довіреність було видано за два місяці до смерті.

Позов мотивований тим, що помер дід позивача ОСОБА_6, який був батьком його матері, яка померла. ОСОБА_1 після смерті діда звернувся до нотаріальної контори як спадкоємець першої черги з питання прийняття спадщини та дізнався, що 11 травня 2012 року дід уклав договір дарування, згідно з яким подарував 4/9 частки квартири ОСОБА_2

11 травня 2011 року приватним нотаріусом Паламар Р. В. **посвідчено довіреність від імені ОСОБА_6, якою ОСОБА_6 уповноважував ОСОБА_3 і ОСОБА_2 бути його представниками. У даній довіреності зазначалось, що у зв'язку з хворобою та похилим віком за його дорученням довіреність підписана ОСОБА_11.** Позивач вважає, що під час видачі довіреності ОСОБА_6 не розумів значення своїх дій, не міг керувати ними в силу свого психічного стану. Після смерті матері позивача, його дід у 2009 році одружився з відповідачем, яка стала чинити позивачу перешкоди у користуванні житлом, у зв'язку з чим він звертався до суду з позовом про вселення. У провадженні суду також перебувала його заява про визнання ОСОБА_6 недієздатним, однак внаслідок того, що відповідачка не надавала медичні документи, суд залишив заяву без розгляду. Вважає, що відповідач уклала шлюб без мети створення сім'ї, а заради житла. Відповідач не повідомила позивачу про смерть діда, про цей факт він довідався від сусідів.

(постанова КЦС ВС від 11.09.2019 у справі № 1309/8068/12)

В іншому процесі онук оскаржував видачу довіреності (преюдиція).

Вчинення нотаріальних дій за межами округу

Постанова КЦС ВС від 5 серпня 2020 року у справі № 450/1610/15-ц.

Обставини справи: Дружина зазначала, що оспорювана довіреність є недійсною у зв'язку з її посвідченням нотаріусом поза межами свого нотаріального округу, що є порушенням статті 13-1 Закону "Про нотаріат", а тому недійсним є і договір купівлі-продажу від 20 жовтня 2014 року, згідно якого її чоловік подарував спірне будинково володіння відпоїдачу.

Верховний Суд погодився із висновками суду апеляційної інстанції, що оспорювана довіреність від 17 вересня 2014 року є недійсною з моменту її вчинення. В подальшому дії, які ґрунтуються на такій довіреності, не породжують правових наслідків, а тому апеляційний суд дійшов правильного висновку про часткове задоволення позовних вимог.

Підроблена довіреність

Вчинення правочину без повноважень (підроблена довіреність) - які наслідки?
Судова практика не є усталеною ☹

- Визнання договору недійсним?
- Визнання договору неукладеним?

Підроблення підпису однієї із сторін означає, що сторони згоди з будь-яких умов договору не досягали, такий **договір є неукладеним**. Такий спосіб захисту, як визнання правочину неукладеним, не є способом захисту прав та інтересів, установленим законом. У випадку оспорування самого факту укладення правочину, такий факт може бути спростований не шляхом подання окремого позову про недійсність правочину, а під час вирішення спору про захист права, яке позивач вважає порушеним шляхом викладення відповідного висновку про неукладеність спірних договорів у мотивувальній частині судового рішення (постанова ВП ВС від 16 червня 2020 року у справі № 145/2047/16-ц).

Позов про витребовування майна, усунення перешкод в користуванні майном, отримання компенсації за фактичне користування майном

Визнання нотаріально посвідченої довіреності недійсною

Визнання довіреності та заяви про згоду другого з подружжя на відчуження нерухомого майна, що є спільною сумісною власністю недійсними а дії нотаріуса незаконними (посвідченими нотаріусом за відсутності осіб та без оригіналів документів, за якими встановлюється особа) (Постанова КЦС ВС від 04 березня 2019 року, справа № 753/23699/16-ц)

Водночас

Довіреність, повноваження по якій були реалізовані, не може бути предметом окремого судового розгляду (Постанова КАС ВС від 18 вересня 2018 року у справі № 826/16572/14)

Правочин, укладений на підставі скасованої довіреності

- Договір купівлі-продажу, укладений представником на підставі довіреності, яка була скасована довірителем, не може бути визнаний недійсним, якщо факт повідомлення представника про припинення дії відповідної довіреності є недоведеним (постанова КЦС ВС від 3 червня 2020 року у справі № 552/856/18).

Правочин, укладений на підставі скасованої довіреності

- Згідно з частиною першою статті 249 ЦК особа, яка видала довіреність, за винятком безвідкличної довіреності, **може в будь-який час скасувати** довіреність або передоручення.
- При цьому, особа, яка видала довіреність і згодом скасувала її, повинна **негайно повідомити** про це представника, а також відомих їй третіх осіб, для представництва перед якими була видана довіреність (частина друга статті 249 ЦК).
- Частиною третьою статті 249 ЦК передбачено, що права та обов'язки щодо третіх осіб, що виникли внаслідок вчинення правочину представником до того, як він довідався або міг довідатися про скасування довіреності, зберігають чинність для особи, яка видала довіреність, та її правонаступників. Це правило не застосовується, якщо третя особа **знала або могла знати**, що дія довіреності припинилася.
- Суд першої інстанції правильно виходив із того, що позивач, припинивши дію довіреності, не діяла у спосіб, передбачений частиною другою статті 249 ЦК, не повідомляла відповідача та третю особу про припинення дії довіреності. При цьому, суд першої інстанції правильно зазначив, що повідомлення відповідача телефоном про припинення довіреності **є недоведеним**, офіційно регіональний сервісний центр МВС України в Полтавській області позивачка також не повідомила. При цьому відповідач не визнав факт його повідомлення про припинення дії довіреності телефоном, а інших доказів такого повідомлення позивачка не надала.

Довіреність на представництво особи як учасника корпоративних відносин

Довіреність на представництво юридичної особи – учасника на зборах

Довіреності, видані від імені фізичних осіб, а не від їх імені як посадових осіб юридичної особи, не можуть вважатися належними документами на представництво інтереси такої юридичної особи

(Постанова КГС ВС від 14 травня 2018 року у справі № 914/1394/17
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/74411169>)

Довіреність на представництво юридичної особи – учасника на зборах

- Довіреності №№03487, 03488 від 19.06.2017, на підставі яких, як вказано в тексті спірного протоколу, діяв ОСОБА_12 на загальних зборах учасників ТОВ "Фенікс-Капітал", оформлені двома окремими довіреностями, виданими окремо від імені фізичних осіб ОСОБА_21 та ОСОБА_16. А відтак, суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що зазначені довіреності не можуть вважатися належними документами (згідно вимог Статуту Компанії "Глобкон лімітед"), які б надавали повноваження ОСОБА_12 на представництво Компанії "Глобкон лімітед".
- Окрім того, судами попередніх інстанцій встановлено, що в матеріалах справи міститься нотаріально посвідчені заяви ОСОБА_21 від 29.06.2017 штамп №09428, ОСОБА_16 від 29.06.2017 штамп №09430, та Компанії "Глобкон лімітед" від 29.06.2017 штамп №09429, згідно із якими вказані особи засвідчили, що жодних довіреностей ОСОБА_12 на представництво своїх інтересів та інтересів Компанії "Глобкон лімітед", не видавали та не підписували.

Довіреність учасника оформлена з порушенням ВИМОГ

- Якщо довіреність учасника (акціонера) на право участі та голосування на загальних зборах оформлена або посвідчена з порушенням встановлених законодавством вимог, голоси учасника (акціонера), передані за такою довіреністю, не можуть враховуватися під час визначення кворуму на загальних зборах та результатів голосування
- (Постанова КГС ВС від 26 квітня 2018 року у справі № 910/8091/17
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73730700>)

Перевищення представником повноважень при голосуванні на зборах

Вчинення представником дій, пов'язаних із реалізацією корпоративних прав, з перевищенням повноважень, є підставою для визнання рішень загальних зборів недійсними

(постанова КГС ВС від 19 грудня 2018 року у справі № 918/13/18
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78802011>).

Перевищення представником повноважень при голосуванні на зборах

- За змістом довіреності від 18 лютого 2015 року ОСОБА_3 наділила ОСОБА_5 повноваженнями представляти її інтереси з усіх питань, що стосуватимуться її, і вести всілякі справи в усіх організаціях, установах, підприємствах незалежно від їх форм власності та підпорядкування, органах виконавчої влади та місцевого і регіонального самоврядування, а також у судах.
- Оцінюючи вказаний доказ, апеляційний суд дійшов правильного висновку, що повноваження, надані зазначеною довіреністю, не можуть вважатися «конкретними» у розумінні ст. 1003 ЦК України та п. 2.1 гл. 4 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, оскільки довіреність не містить чіткої вказівки на дії, які належить вчинити представнику.
- Довірителька не наділяла ОСОБА_5 правом відчуження належного їй майна, правом на власний розсуд визначати вартість такого майна для його відчуження, правом на власний розсуд визначати потребу довірительки в набутті нею корпоративних прав, а також виду господарського товариства, учасником якого вона стала.

Довіреність, видана нерезидентом

Переклад довіреності

- Суд апеляційної інстанції оцінив надані Ковальчуком В.В. копії статутних документів компанії Larlin Business LTD (свідоцтво про реєстрацію, установчий договір, статут компанії, письмове рішення про призначення директора) та їх переклад; копію довіреності, якою уповноважено бути представником компанії Левана Абашидзе та її переклад; копію контракту від 14.07.2019р в англomовному варіанті, **та дійшов висновку, що вони є неналежними та недопустимими.** Всі документи надано лише в копіях, без апостилю, як це вимагається діючим законодавством, а приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу лише засвідчено підпис перекладача та встановлено особу перекладача таких документів.. З цих мотивів суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що апеляційна скарга подана від імені та в інтересах компанії Larlin Business LTD особою, яка не має права її підписувати...»
- Постанова КАС ВС від 24 червня 2020 року, справа №804/2862/18 <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90029874>

Документи , що підтверджують повноваження видавати довіреність

- Як встановлено судом апеляційної інстанції, на підтвердження своїх повноважень представник Компанії «Періклс Глобал Едвайзори ЕлЕлСі» разом з апеляційною скаргою **надав апостильовану (засвідчену) копію довіреності** від 17 жовтня 2018 року, підписаної Ребваром Берзінджі, який, як зазначено у самій довіреності, є **Президентом компанії «Періклс Глобал Едвайзори ЕлЕлСі»** та діє на підставі Договору Компанії з обмеженою відповідальністю «Періклс Глобал Едвайзори ЕлЕлСі».
- Разом з тим, представником Компанії «Періклс Глобал Едвайзори ЕлЕлСі» **не надані належним чином засвідчені документи, які підтверджують державну реєстрацію компанії «Періклс Глобал Едвайзори ЕлЕлСі» у відповідному реєстрі компаній штату Делавер США; які підтверджують призначення особи, яка підписала довіреність від 17 жовтня 2018 року, на посаду Президента компанії «Періклс Глобал Едвайзори ЕлЕлСі» та її перебування на цій посаді на момент видачі довіреності від 17 жовтня 2018 року та які підтверджують наявність у президента компанії «Періклс Глобал Едвайзори ЕлЕлСі» повноважень видавати довіреність на представництво прав та інтересів в адміністративних судах.**
- Постанова КАС ВС від 26 червня 2019 року, справа №826/13396/18 <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82684476>

Документи не з тієї країни?

- З касаційної скарги та доданої до неї копії довіреності убачається, що **компанія «Стетфорд Венчерс Лтд» зареєстрована та діє за законами Маршаллових островів**. При цьому, до касаційної скарги додана довіреність на підтвердження повноважень представника ОСОБА_1, яка підписана та посвідчена службовцем з сертифікації Республіки Кіпр.
- Водночас, відповідно до частини 3 статті 1 Угоди між Україною та Республікою Кіпр «Про правову допомогу в цивільних справах» (2004), положення Угоди застосовуються до юридичних осіб, які мають своє місцезнаходження на території будь-якої з Договірних Сторін і які були створені відповідно до її законодавства.
- Таким чином, на підтвердження повноважень директора ОСОБА_2 на представництво компанії «Стетфорд Венчерс Лтд» (самопредставництво), особі, яка подала касаційну скаргу потрібно було додати належним чином видані та оформлені на території Маршаллових островів документи, відповідно до Конвенції, що скасовує вимоги легалізації іноземних офіційних документів (1961), учасником якої є Україна та Маршаллові острови. (ухвала КЦС ВС про повернення к/с від 15 травня 2018 року, справа № 522/20475/16-ц <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74066096>)

Довіреність на представництво в суді

Незазначення/неправильне зазначення назви суду

- Помилковим є ототожнення вимог до змісту ордера адвоката, де дійсно повинен зазначатись відповідний орган (суд), у якому здійснюється представництво інтересів клієнта, проте у довіреності на представництво інтересів у судах є достатнім окрім зазначення повноваження представника, вказівка на представництво в усіх судових органах (судах) України без конкретизації назв судів. (постаноа КЦС ВС від 11.12.2019 у справі № 361/8400/18-ц)

Чи має довіреність містити посилання на те, що вона видана саме адвокату?

- У постанові Верховного Суду від 24.04.2018 у справі №914/2414/17 суд касаційної інстанції, переглядаючи ухвалу апеляційного господарського суду про повернення апеляційної скарги, **висловив правову позицію, відповідно до якої за відсутності ордера довіреність повинна містити інформацію, що повноваження на представництво в суді надано саме адвокату, а не громадянину.**

Об'єднана палата КГС ВС: постанова від 12.10.2018 у справі № 908/1101/17

Жодна норма Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" не встановлює, що в довіреності, виданій на ім'я фізичної особи - адвоката, обов'язково зазначається про те, що такий представник є саме адвокатом. Не містить таких вимог ні Господарський процесуальний кодекс України, ні Цивільний кодекс України, яким врегульовано питання представництва за довіреністю.

В зазначеному аспекті важливим є, щоб особа, яка здійснює представництво за довіреністю, мала статус адвоката та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. Тоді як довіреність визначає лише повноваження адвоката, межі наданих представникові прав та перелік дій, які він може вчиняти для виконання доручення.

Відтак об'єднана палата Касаційного господарського суду вважає за необхідне **відступити від висновку Верховного Суду, здійсненому в раніше ухваленій постанові у справі №914/2414/17** про те, що довіреність, на підставі якої адвокат здійснює представництво інтересів клієнта у суді, повинна обов'язково містити вказівку, що представник є адвокатом.

Чи може довіреність бути видана раніше свідоцтва?

- З викладеного вище вбачається, що статус адвоката ОСОБА_4 набув 14.06.2017 з моменту отримання свідоцтва на право зайняття адвокатською діяльністю, а довіреність на ім'я ОСОБА_4 видана 23.02.2017 (т.1, а.с. 136), тобто до отримання ОСОБА_4 статусу адвоката. Таким чином вказана довіреність була видана ОСОБА_4 не як адвокату, тому касаційна скарга не може вважатися поданою адвокатом (ухвала КГС ВС від 16.03.2018 № 922/158/17).

Суди мають уникати надмірного формалізму

- Представник за завідомо неправдиве повідомлення суду про повноваження представляти іншу особу в суді **несе кримінальну відповідальність в порядку ст.400-1 ККУ**

Стаття 400-1 Кримінального кодексу України

Представництво в суді без повноважень

1. Завідомо неправдиве повідомлення суду про повноваження представляти іншу особу в суді, а так само умисне невнесення адвокатом до ордера відомостей щодо обмежень повноважень, встановлених договором про надання правничої допомоги,

- карається штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до трьох місяців.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб,

- караються штрафом до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років.

Передоручення

Передоручення

Копія довіреності, видана у порядку передоручення Головним територіальним управлінням юстиції особі на представництво в судах загальної юрисдикції України інтересів Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України їх посадових осіб не посвідчена нотаріально (постанова від 22 жовтня 2018 року у справі № 815/1801/18)

Передоручення

- Довіреність, видану в порядку передоручення, та договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі , укладений на підставі такої довіреності, суд визнав недійсними (коло повноважень в довіреності в порядку передоручення було самостійно розширено представником без узгодження з особою, яку він представляє) .
(Постанова КЦС ВС від 08 липня 2020 року у справі № 753/20980/16-ц - <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90591323>)

Цивільно-правова відповідальність нотаріуса за порушення, допущені при посвідченні довіреності

Відповідальність (позивач – продавець)

Позивач звернулася до суду із позовом до приватного нотаріуса **про визнання нотаріальної дії неправомірною та стягнення компенсації за моральну шкоду**. В обґрунтування позовних вимог зазначала, що згідно з матеріалами кримінального провадження та фактичних обставин справи, її **шляхом обману було вмовлено в приміщенні нотаріальної контори відповідача підписати довіреність**, згідно з якою вона уповноважувала особу розпоряджатися (продавати, обмінювати, здавати в оренду та таке інше), належною їй єдиною квартирою. Пізніше на підставі вказаної довіреності ця довірена особа уклала договір купівлі-продажу вказаної квартири, що в подальшому була перепродана. Внаслідок таких неправомірних дій позивач позбулася власності єдиної квартири. (рішення Жовтневого районного суду м. Запоріжжя від 24.01.2019 у справі №331/2686/15-ц) 09.01.2020 - відкрито касаційне провадження

Відповідальність (позивач – покупець)

Рішенням районного суду від 04.12.2015 у справі № 646/6465/15-ц) встановлено, що приватний нотаріус, який є також відповідачем і в цій справі, при посвідченні довіреності від 14.11.2014 у порядку передоручення порушив ч.3 ст.58 Закону України «Про нотаріат», **що стало підставою для визнання вказаної довіреності недійсною**. Наслідком недійсності цієї довіреності стало визнання недійсним договору купівлі - продажу автомобіля AUDI, було скасовано державну реєстрацію права власності на автомобіль та **зобов'язано покупця, що є позивачем у справі, повернути автомобіль власнику**. За рішенням суду позивач повернув автомобіль, внаслідок чого позбавився майна та зазнав майнової шкоди

Відповідальність (позивач – покупець)

- Таким чином, судом встановлено, що позивач втратив право власності на майно (транспортний засіб) внаслідок незаконної дії приватного нотаріуса - відповідача у справі, а саме: посвідчення останньою довіреності у порядку передоручення з порушенням норм закону (ч.3 ст.58 Закону України «Про нотаріат»). Визначаючи розмір завданої позивачеві шкоди, суд виходив з того, що відповідно до довідки-рахунку та договору комісії позивачем було сплачено за автомобіль 108600 грн.
- Рішення Червонозаводського районного суду міста Харкова від 12.07.2019 у справі [646/701/17](#). Не оскаржувалося

Верховний
Суд

Дякую за увагу!